

חדשות | משפט ופלילים

פרשנות | המשטרה מחריפה את המתקפה על זכות המחאה של הציבור הערבי, ובג"ץ עומד מנגד

בהחלטתו להכשיר את האיסור לקיים מחאות נגד המלחמה בשני יישובים ערביים, מסר בג"ץ בידי המשטרה את המפתח לסיכול זכות ההפגנה - כל אימת שנושאה אינו לרוחה. נימוקיו מתעלמים מהתמונה הרחבה: רדיפת הערבים הישראלים בחסות משאלתו של בן גביר להבעיר את השטח

מרדכי קרמניצר 09,06:07 בנובמבר 2023 התראות במייל

בג"ץ הכשיר אתמול (רביעי) את החלטת המשטרה לאסור קיום הפגנות בשני יישובים ערביים במחאה על פעילות צה"ל ברצועת עזה. נימוקיו, שנשענו על שינוי המאזן החוקתי בצל המלחמה וקבלת טענת המשטרה, שלפיה היא סובלת ממצוקת כוח אדם, אינם משכנעים — בעיקר משום שהם מתעלמים מהתמונה הגדולה ואינם מטילים ספק ראוי בטיעוני המשטרה.

כדי לשרטט תמונה מלאה זו, יש לבחון את מניעי העומדים בצמרת המשטרה והשר הממונה עליה, איתמר בן גביר. אף על פי שבן גביר אמון מתוקף תפקידו על הסדר הציבורי, התלקחות מהומות אלימות בין יהודים לערבים בתחומי ישראל היא משאת נפשו. תרחיש זה, אם יתממש, ישחק לידי ויוכיח שכל הערבים במרחב — בישראל, בגדה המערבית או ברצועה — חד הם, ולכן גם גורלם משותף: להסתלק מכאן.

על שאיפתו של השר ללבות את המתיחות בין יהודים לערבים בישראל, בתקווה להבעיר את השטח, מעידה שורה ארוכה של מהלכים. לכן הוא השמיע באחרונה את התחזית בדבר הישנות המהומות בערים מעורבות בעת מבצע שומר החומות, ומכאן נובעת גם הלהיטות שלו לצייד בנשק כל יהודי, גם את "הצל" ודמויות קיצוניות מסוגו, בלא אבחנה. גם הרדיפה האינטנסיבית, שנעשית ברוחו ובהשראתו, של ערבים בשל הבעת עמדתם, שלרוב אינה נופלת בגדר האסור, משרתת אותה תכלית.

הרדיפה המקארטיסטית ושליטת חופש הביטוי של האזרחים הערבים עלולות לדחוף אותם למעשי אלימות — ויש כנראה מי שחפץ בכך. כאשר בן גביר, תלמידם של הרב כהנא והרב ליאור ומעריץ של ברוך גולדשטיין, הוא השר לביטחון פנים — למה ניתן לצפות מן המשטרה, במיוחד כאשר על הפרק הארכת כהונתו של המפכ"ל הנוכחי קובי שבתאי – או הכרזה על יורשו?

ואכן, המפכ"ל מיהר להראות שהוא תלמיד נאמן של רבו. "אנחנו במצב לחימה", אמר לפני כשלושה שבועות, "מבחינתנו ההנחיות הן חד משמעיות. אפס סובלנות לכל אירוע: לא הסתה — לא של האחות, לא של הרופא, לא של הזמרת. אין אישור לביצוע מחאות... מי שרוצה להיות אזרח ישראלי אהלן וסהלן, מי שרוצה להזדהות עם עזה מוזמן. אני אעלה אותו על אוטובוסים שמפנים לשם ואני אעזור לו להגיע לשם". עדות נוספת היא עיכובם לחקירה הבוקר של שלושה חברי כנסת לשעבר, שתכננו הפגנה נגד המלחמה.

המסר אינו מובלע כאן מבין השיטין אלא מוחצן לראווה: כל הזדהות עם עזה — לאו דווקא עם החמאס — מצדיקה גירוש. שבתאי לא הציב בדבריו תנאים או סייגים לאיסור על המחאות, אלא הבהיר כי צביונו גורף, ודובר המשטרה החרה החזיק אחריו. לפרשנות שמבקשת לתחום את משמעות אמירתו המתלהמת להסתה אסורה אין כל אחיזה בלשון שנקט המפכ"ל.

ואף על פי כן, בעתירה שהוגשה על ידי מפלגת חד"ש וארגון עדאלה, בדרישה לקיים הפגנות נגד המלחמה בסכנין ובאום אל-פחם, הלך בית המשפט בנתיב פרשני זה. אמנם הוא מתח ביקורת על אמירת המפכ"ל — "וטוב היה אילו הדברים לא היו נאמרים" — אך באותה נשימה קיבל את טענת המשטרה כי אמירתו "התייחסה למחאות העולות כדי הסתה ואין לראותה כהנחייה קונקרטיית; וכל בקשה לרישיון לקיום הפגנה או תהלוכה, נבחנת לגופה".

הניתוח המשפטי מתעלם מן המציאות, שבה לדברי המפכ"ל יש השפעה ממשית על החלטות שוטרים ומפקדים בכירים בארגון. הבהרת המשטרה כי "אין לראותה כהנחייה קונקרטיית" חבויה בפסק דין, שספק אם מפקדי המשטרה קוראים לפרטיו. לאור זאת, ראוי היה שבית המשפט ישלול את האמירות האלה מכול וכול — וחבל שהוא התחמק מכך.

מניעת העצרת והתהלוכה נגד המלחמה בסכנין ובאום אל־פחם הן חלק מתופעה נרחבת, שמטילה צל כבד על חופש הביטוי והמחאה. בחיפה מנעה המשטרה, תוך ביצוע מעצרים, עצרת פומבית, ואף הפעילה לחץ על בעל אולם פרטי לבטל מפגש יהודי־ערבי, שהיה אמור להתקיים בתוכו ביוזמת ועדת המעקב של הציבור הערבי. באופן דומה ניסתה למנוע — אך נסוגה בשל חשש להסתבכות משפטית — מפגש יהודי־ערבי שהתקיים במסגד בחיפה.

המסקנה הנגזרת ממהלכים אלו היא שעצם המפגש בין יהודים לערבים הוא בעיני המשטרה סיכון ביטחוני שיש לסכלו. ללמדנו עד כמה צדקו העותרים שהצביעו על מגמתה הברורה של המשטרה למנוע בזמן המלחמה הפגנות ביישובים ערביים.

סטיגמה רצחנית

מפקד מחוז צפון סרב "בו במקום" לאשר הפגנה בסכנין: אחרי התייחסות לקשיי כוח האדם, נכתב כך בהחלטתו: "ניסיון העבר מאירוע שומר החומות מלמד אותנו כי המון משולהב פועל לתקוף את יושבי הישובים היהודיים הקטנים הפזורים בגזרה... ברגישות המצב הנוכחי, הערכה בסבירות גבוהה כי האירוע יתסיס את השטח".

ההנחה שהפגנה המאורגנת בידי מפלגה וארגון זכויות אדם תייצר המון משולהב שייצא לתקוף יישובים יהודיים אינה משכנעת ופסולה מוסרית. היא מטילה, ללא בסיס, סטיגמה רצחנית על ציבור שלם. אפילו הפרקליטות נאלצה להודות כי ההחלטות שניתנו בבקשות אלה לא שיקפו את מלוא הנימוקים וכי יש להצר על כך. בית המשפט הסכים כי "יש להצר על כך", וכי שינוי הנימוקים עשויה לערער את החזקה כי הרשות פועלת באופן תקני. לאור זאת, אמר בית המשפט, הנימוקים החדשים ייבחנו מבעד לפריזמה ספקנית: "ביתר זהירות וביתר קפדנות בחזקת כבדה וחשדהו".

היתה בפני בית המשפט סיבה נוספת להתייחס בחשדנות לטיעוני המשטרה. הארגון התבסס, בין השאר, על התקהלות שנערכה באום אל־פחם ב-19 באוקטובר, שלטענת המשטרה משתתפיו התפרעו ונקטו אלימות קשה נגד שוטרים. אלא שמאז לא הוגש אף כתב אישום בגין אלימות כלפי שוטרים,

התנהלות שמעוררת ספק לגבי אמינות הטענות.

וראוי שבגיבוש התמונה המלאה נתבונן גם מחוץ לגבולות הארץ. ברוב המדינות הדמוקרטיות מפגינים אינם נדרשים לבקש את רשות המשטרה כדי להפגין. בית המשפט אף הצביע על הצורך לשנות החוק, ששורשיו נטועים בתקופת המנדט.

אם ניתן לאסור על הפגנה בשל חשש ערטילאי שמישהו ממשתתפיו ישמיע בה דברי הסתה לטרור, הזכות להפגין תתרוקן מתוכן. גבולות העבירה של "מעשה טרור" וההסתה ממילא מעורפלים ומוגדרים בצורה רחבה ביותר, ופרשנות עוינת זו מאפשרת למתוח אותם מעבר לכל מידה.

אפקט הדומינו

בלב ההחלטה לדחות את העתירות נגד האיסור לקיים מחאות בסכנין ובאום אל־פחם עמדה טענת המשטרה כי כוח האדם שלה מתוח עד הקצה, במיוחד במחוז הצפוני, בשל מציאות המלחמה וההתמודדות עמה. לכן, טענה המשטרה, אין ביכולתה להבטיח את הסדר הציבורי באירוע המחאה הנדונים.

ספק אם טענה זו, שהתקבלה בידי בית המשפט, אכן משכנעת. אם המצב של כוח האדם המשטרתי הוא כה חמור, מניין הגיחו לפתע השוטרים הרבים שבאו למנוע קיום עצרת בחיפה ואת ההתקהלות באום אל־פחם? המשטרה מסוגלת לגייס, וגייסה בפועל, כוח אדם לשם דיכוי חופש המחאה — וכעת היא טוענת שאין בידה להעמיד כוח אדם כדי להגשים את הזכות להפגין, כמתחייב מחובתה החוקית.

אם נדרש תגבור, ניתן למצוא אותו, למשל, בקרב מי שנשלחו לרדוף אחר התבטאויות בלתי נעימות ואף מרגיזות — אך לא אסורות — של אזרחים ערבים. ניתן גם לנייד לזמן קצוב וקצר כוחות משטרה שהיו עסוקים בעבר ואינם עסוקים עוד בהפגנות בנושאים אחרים — מתל אביב, למשל. אם יש לחופש להפגין חשיבות מיוחדת דווקא בזמן מלחמה, כפי שקבע בית המשפט, אסור היה לקבל את ההסבר הזה, במיוחד במקרה הזה שבו התבקשה במיוחד חשדנות כלפי טיעוני המשטרה. כלומר, ה"לא יכול" שלה טבול בחוסר רצון. בקבלת הטענה הזו, מסר בית המשפט בידי המשטרה מנעול ומפתח לסכל את הזכות להפגין,

כאשר תוכן ההפגנה אינו נושא חן בעיניה.

חופש ההפגנה נמצא מזה תקופה ארוכה תחת מתקפה שלטונית קשה בגיבוי המשטרה — החל בהפגנות נגד נתניהו, המשך בתקופת הקורונה ובהפגנות נגד ההפיכה המשטרית. עכשיו המתקפה הזו עולה מדרגה. משום שמדובר בחופש המחאה של ערבים בסוגיה כאובה וטעונה, עלולים הכוחות הליברליים בחברה להתפתות להשלים עם התופעה. יש להזהיר מפני גישה מוטעית כזו — גם לעצמה, וגם בשל אפקט הדומינו.

לא נוכח לתלות את יהבנו בפרקליטות, שבעניין זה מיישרת קו עם המשטרה. כיצד ניתן לתת אמון בפרקליטות שלקתה בשיתוק חמור בכל הנוגע להתבטאויות קשות מאד של הסתה נגד ערבים, כולל קריאות להשמדה, מפיהם של בעלי השפעה על הציבור? שמפגינה אוזלת יד ניכרת בכל הטיפול בפורעים יהודיים?

זו חובתו הבסיסית של בית המשפט, כקו הגנה אחרון, להגן על הזכות להפגין. חובה זו קיימת תמיד. עכשיו יותר מאי פעם. במיוחד אחרי שבית המשפט כשל בצורה מחפירה בכך שלא הגן על הזכות לחירות מפני מעצר — שנועדה להבטיח שחירותו של אדם לא תישלל ללא הצדקה שיש בה כדי לשכנע ערכאה שיפוטית. מצער כל כך שבית המשפט לא עמד בחובתו זו. אם אין מזור לפגיעות בחירות ממעצר ובחופש הביטוי, אם אין הגנה יעילה על המיעוט — אנה אנו באים?

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

 משטרה איתמר בן גביר ערבים בג"ץ